

Zekât ve Sadaka

Zekât, temizlik, artma ve bereket demektir. Başka bir ifadeyle Cenab-ı Hakk'ın kendi lütfundan servet vermiş olduğu zenginlerin, sırf Allah rızası için mallarının belli bir miktarını, Allah'ın bildirdiği kimselere ve yerlere vermesidir. Böylece hem muhtaç olanların ihtiyaçları giderilmiş, hem sehavet gibi yüksek bir haslete mazhar olunmuş, hem de Allah'ın emri yerine getirilmekle O'nun rızası kazanılmış olur. Zekâtla hem mal sahibi temizlenir, hem de malında bereket görülür. Nitekim bir ayette mealen şöyle buyrulur: *“Onların mallarından sadaka (ve zekât) al ki, bununla onları (günahlardan) temizleyesin, onların (sevaplarını) artırıp yüceltesin...”*[1](#)

Zekât, İslam'ın şartlarından biri olup, hicretin ikinci senesinde oruçtan önce farz kılınmıştır. Zekât hakkında otuzdan fazla ayet-i kerime vardır.

Zekât, her şeyden önce kulun Allah'ın emrine itaat etmesinin en güzel bir nişanesidir.

Zekât ve sadaka, insanı günah ve cimrilik kirlerinden temizler, mü'minin kalbinden mal sevgisini kırıp, Allah'ın rızasını ve sevgisini esas maksat yaptırır.

Zekât ve sadaka; kin, kıskançlık, haset, fitne ve sosyal patlamaları ortadan kaldıran en mühim bir ilaçtır. Zira zekât ve sadaka, fertleri birbirine sevdiren, ve yardımlaşmalarını sağlayan sosyal bir düzenlemedir. Bediüzzaman Hazretleri şöyle buyurur:

“ Namaz, dinin direği ve kıvamı olduğu gibi, zekât da İslam'ın kantarası, yani köprüsüdür. Demek; birisi dini, diğeri asayiş muhafaza eden İlahi iki esastırlar. Bunun için birbiriyle bağlanmışlardır.”[2](#)

Zekâta sadaka da denilmektedir. Ancak sadaka; hem farz hem de nafîle olan malî ibadetler için kullanıldığı halde, zekât sadece farz olana mahsustur. Zekât ve sadaka, Allah'a iman ve muhabbetin derecesini artıran mühim bir ibadettir. İnsan, zekât ve sadaka vermekle hem nimetin şükrünü hem de nefsinin terbiye eder.

Cenab-ı Hak, hikmetiyle bazı insanları zengin, bazısını da fakir etmiştir. Zenginleri servet ve mallarının zekâtını vermek ve gurura düşmemekten, fakirleri de sabır ve kısmetine razı olmaktan imtihana tabi tutmuştur. Bütün bunlar ilahi hikmetin birer

muktezasıdır. İnsanların maişet cihetiyle birbirinden farklı olmaları, birbirlerine yardım etmelerine ve toplum hayatındaki nizamın devamına sebep olur. Bu şekilde muhtelif vazifeler ve hizmetler yerine getirilerek dünyevi maslahatlar temin edilir. Bu husus bir ayette şöyle ifade edilmiştir: *“Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların maişetlerini aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için, (çeşitli alanlarda) kimini kimine, derece derece üstün kıldık...”*³ Bundan dolayıdır ki, zenginlere dinin esaslarından biri olan zekât ve sadaka emredilmiştir. Başka bir ayette ise şöyle buyrulur: *“Allah rızık konusunda kiminizi kiminizden üstün kıldı. Üstün kılınanlar rızıklarını ellerinin altındakilere vermezler ki rızıkta hep eşit olsunlar. Şimdi Allah’ın nimetini mi inkar ediyorlar?”*⁴

Bediüzzaman Hazretleri de zekatın ehemmiyetini şöyle ifade eder:

*“Zekât, her şahıs için sebab-i bereket ve dâfi-i beliyattır. Zekâtı vermeyenin herhalde elinden zekât kadar bir mal çıkacak; ya lüzumsuz yerlere verecektir, ya bir musibet gelip alacaktır.”*⁵

Cenab-ı Hak, insanın helal olan kazancından ihtiyaç sahibi kardeşlerine tasadduk etmesini emir buyurmaktadır. Allah ikramda bulunan kullarını sever. Himmetini yüksek tutan insan, alan değil, verendir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) : *“Veren el, alan elden üstündür.”* buyurmaktadır. Bir ayette de mealen şöyle buyurmaktadır: *“Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, her biri yüz taneye sahip yedi başak bitiren bir tohum gibidir. Allah, dilediğine kat kat fazla verir. Allah, rahmeti bol olan ve her şeyi bilendir.”*⁶ Bu ayet-i kerimeden de anlaşıldığı üzere, gerek farz gerek nafile olarak mallarını Allah yolunda ve din uğrunda güzel bir niyetle sarf eden müminlerin hali, ekilen bir danenin haline benzer ki, bir dalda yedi başak ve her başakta yüz dane vardır.

Demek ki, bir insan ebediye bakan küçük bir daneyi bile küçük görmemelidir. Belki insan onun ile kurtuluşa erebilir. Hangi amelin daha hayırlı olacağı ve insanın hangi amelinden dolayı Allah’ın rızasına mazhar olacağı hiç belli olmaz. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır: *“Bir hurmanın yarısı ile de olsa cehennemden korunun! Onu da bulamazsan taltif ve güzel söz ile...”*

Güzel bir söz, tatlı dil ve bir tebessüm sadaka sayıldığı gibi, kişinin cehennem ateşinden kurtulmasına da vesile olabilir.

Başka bir hadis-i şerifte de Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Ey âdemoğlu! İhtiyacından fazla olan malını sadaka olarak vermen senin için iyi; vermemen kötüdür. İhtiyacına yetecek kadarını elinde tutmandan dolayı ayıplanmazsın. İyiliğe, geçimini üstlendiklerinden başla. Veren el, alan

elden üstündür (unutma)."

Bir başka hadis-i şerifte ise:

"Kim, helâl kazancından bir hurma kadar sadaka verirse, -ki Allah, helalden başkasını kabul etmez- Allah o sadakayı kabul eder. Sonra onu dağ gibi oluncaya kadar, herhangi birinizin tayını büyüttüğü gibi, sahibi adına ihtimamla onu büyütür." buyurmuşlardır.

Evet, sadaka, cehennem ateşi ile veren arasında bir perdedir. Sadaka, insanın başına gelebilecek bir çok bela ve musibetlerden onu muhafaza eder.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) *"Az sadaka çok belayı def eder ve sadaka ömrü uzatır"* ve *"Sadaka yetmiş çeşit belaları def eder."* buyurarak bu gerçeği ifade etmektedir.

Bazı kimseler Resûl-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.): *"Sadaka belayı def eder ve ömrü uzatır."* hadis-i şerifini ileri sürerek, ömrün uzayabileceğini ve dolayısıyla da ecelin değişebileceğini iddia ederler. Önce şunu belirtelim ki, sadakanın ömrü uzatmasının hakikati ne olursa olsun, neticede insanın ölümü söz konusudur; bu ise ezeli ilmiyle Allah'ın malumudur. Bu noktadan, onun ölüm vakti ve dolayısıyla da ömür müddeti Allah tarafından takdir edilmiş olup, bunun değişmesi mümkün değildir. Mesela, bir kimsenin verdiği bir sadaka ile ömrünün iki yıl uzadığını farzedelim. Bu şahsın, ecel-i muallâk dediğimiz, şarta bağlı eceli, eğer sadakayı verirse ömrü elli sene, vermezse kırk sekiz sene şeklinde olsun. Cenab-ı Hak o şahsın söz konusu sadakayı vereceğini bildiği için ömrünü elli sene olarak takdir etmiştir. İşte bu ecel değişmez.

Yukarıda takdim ettiğimiz hadis-i şerifle Peygamber Efendimiz (s.a.v.) mü'minleri hayra teşvik etmekte ve aralarındaki sevgi bağlarını sadaka ile perçinlemektedir. Zekât ve sadakanın belayı def etmesi, Allah-ü Zülcelal'in lütfu ve atasıdır. Verdiğimiz sadakaların ne gibi belaların define vesile olduğu ise, bizim meçhulümüzdür. Verdiğimiz sadakalarla ve yaptığımız hayırlı hizmetlerle başımıza gelecek birçok belaların define sebep olabiliriz. Vücuda gelmediği için bilemediğimiz bu belaların def'i, bizim için ayrı bir nimettir.

Sadakanın ömrü uzatmasını, kelam ilminin büyük alimlerinden Teftazânî Hazretleri, Şerh-i Akaid adlı eserinde çeşitli yönleriyle izah etmiştir. Teftazânî'ye göre ömrün uzamasından maksat, ömrün bereketlenmesidir. Ahirete hayır ve hasenat için verilmiş bir sermaye olan insan ömrünün uzaması, bu sermaye ile daha çok kâr elde etmek manasındadır. Buna göre ömrün müddetinde bir değişme olmasa da, sadaka

yoluyla mahsulünde bir artma olması ömrün uzaması demektir.

Meselâ, bir ağacın her baharda dört yüz meyve verdiğini ve ömrünün on sene olduğunu farzediniz. Cenab-ı Hakk'ın o ağaca lütuf ve ihsanıyla bir baharda dört yüz yerine sekiz yüz meyve verdirmesi halinde, o ağacın ömrü manen bir yıl uzamış demektir. İşte sadaka ve zekât da insan ömrünün verimini artıran güzel bir vasıtasıdır ve bu manada ömrü uzatmaktadır.

Zekât ve sadakanın ömrü uzatmasının diğer bir manası da rızıkta berekete, ömrün huzur ve sürur ile geçmesine vesile olmasıdır.

Ömrün uzatmasının bir ciheti de ölümden sonra hayır ve hasenat defterinin kapanmamasıdır. Bilindiği gibi, sadaka mal yanında ilim ve irfan ile de olmaktadır. Mü'minlere faydalı bir eser neşreden bir alimin sevap defteri ölümüyle kapanmaz. Bu ise onun ömrünün uzaması demektir.

Bu bakımdan İ'la-yı kelimatullah uğrunda çalışan fedakâr, hamiyetli ve alicenap insanlara maddi ve manevi yardımda bulunmak sadakanın en hayırlısıdır ve insanın başına gelebilecek birçok bela ve musibetlerin de def'ine sebeptir. Böyle bir sadakanın sevabı Allah katında nihayetsizdir. Allah, infak eden, malını Allah rızası için dağıtan kullarını ikramıyla ödüllendirir.

Evet, toprağa atılan bir çekirdeğe bedel, senelerce meyve veren bir ağacı, bir yumurtadan bir tavus kuşunu ve bir damla sudan büyük bir veliyi yaratan Allah, elbette insanların yaptığı hayır ve hasenatı zayi etmez ve karşılığını mutlaka kat kat verir.

Sadakanın insanı belalardan muhafaza etmesinin misalleri pek çoktur. Meşhur bir hadis kitabı olan Camiussağir'de şöyle ibretli bir hadise anlatılmaktadır: Hz. İsa (a.s.) zamanında yaşayan ve geçimini çamaşır yıkayarak temin eden bir adam varmış. Ancak bu adam insanlardan aldığı elbiseleri vermez veya gününde teslim etmezmiş. Bu adamdan epey sıkıntı çeken insanlar, Hz. İsa'ya gelerek o adamdan şikayetçi olmuşlar ve: "Ya İsa! Allah'a dua etsen de bu insanın canını alsın da biz bu adamdan kurtulalım" demişler. Hz. İsa da bu kişinin ölmesi için Allah'a dua etmiş. Herkes o gün adamın ölümünü beklerken adam akşam çıkıp gelmiş. Hz. İsa, bu duruma hayret etmiş ve adama: Bugün senin başından neler geçti bize anlat demiş. Adam da: Ben suyun kenarında çamaşırıkları yıkarken yanıma bir abid geldi ve çoktan beri bir şey yemediğini, çok aç olduğunu ve varsa bir parça ekmek vermemi söyledi. Benim de azığımda üç tane çörek vardı. Birini kendisine verdim, abid onu yiyip bitirince bana şöyle dua etti. "Allah senin günahlarını affetsin, kalbini de temiz etsin ve nurlandırısın." Bu durum benim hoşuma gitti ve diğer çöreğimi de kendisine verdim. Onu da yiyen abid bu kez şöyle dua etti: "Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını affetsin." Ben de kalan diğer çöreğimi de kendisine verdim. Onu da yiyip bitiren abid,: "Allah sana cennette bir kasır bina etsin" diye dua etti. Bundan anlaşılıyor ki, adamın o abide ikramı onun ömrünün uzatılmasına sebep olmuştur.

Sadaka ve zekât huzur ve saadetin kaynağıdır; toplum hayatındaki intizam ve asayişini temin eder. Zekât ve sadaka, toplum hayatını zehirleyen haset, kin ve nefret gibi kötü hasletleri ortadan kaldırır. İnsanların yükselmesine engel olan ve o toplumu isyan ve ihtilaf gibi felaketlerden muhafaza eden en tesirli tiryak sadaka ve yardımlaşmadır. Bu vesileyle fakirlerden ve yardıma muhtaç olanlardan zenginlere karşı hürmet, itaat ve muhabbet meydana gelir. Böyle insanlar, ihtiyaç sahiplerinin daima duasını alırlar.

Erzurum'un Başkurdere Köyünde Veyis Ağa adında zengin bir zat varmış. Bu zat, her yıl İstanbul'a celep ve koyun sürüsü götürüp satar, gerek kendi köyündeki gerekse etraf köylerdeki ihtiyaç sahipleri için de muhtelif giyecek malzemesi alır ve döndüğünde onlara dağıtmış. O köylüler de bu zata daima hürmet gösterir ve sürekli dua ederlermiş. Hatta onların: "Allah'ım sen Veyis Ağaya ver, o bize verir." duası darb-ı mesel olmuştur. İşte bu zat Allah'ın kendisine ihsan ettiği imkanları ihtiyaç sahiplerine tasadduk etmekle hem Allah'ın rızasına mazhar olmuş hem de o insanların duasını almıştır.

Lütuf ve ihsan sahibi olan zatlara karşı hürmet, dua ve muhabbet etmek vicdanî bir vazifedir. Zaten sehavet sahibi olanlar her zaman ve her yerde hürmet ve muhabbete mazhar olurlar. Cömert olan kişiler, ehl-i hak ve ehl-i insaf nazarında her zaman takdire şayandırlar.

Hz. Peygamber, şöyle buyurur:

"Cömert kişi, Allah'a yakın, Cennet'e yakın, insanlara yakın ve Cehennem ateşinden uzaktır. Cimri insan, Allah'tan uzak, Cennet'ten uzak ve Cehennem ateşine yakındır.

"Cömert cahil, ibadet eden cimriden Allah'a daha sevimlidir." [7](#)

"Gıpta edilecek kişilerden biri de cömertlerdir." [8](#)

Yine Hz. Aişe validemizden rivayet edilen bir hadis-i şerifte Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyururlar:

"Sehabet bir şeceredir. Kökü cennettedir. Onun dal ve budakları dünyaya uzanmıştır. Bir kimse, o ağaçtan bir dalı tutarsa,(yani cömert olursa) o dal

onu cennete götürür. Cimrilik de bir ağaçtır. Onun da kökü cehennemdedir; dal ve budağı dünyaya uzanmıştır. Bir kimse o ağaçtan bir dal tutarsa,(yani cimrilik ederse) o dal da onu cehenneme götürür.”

Bütün peygamberlerin evsaf-ı cemilesinden olan sehavet ve cömertlik, en büyük bir meziyet ve en büyük bir fazilettir. Yapılan hayır ve hasenat ister takdir edilsin, ister edilmesin mühim değildir. İhlas sahibi olan kişi, şan, şöhret ve gösterişe değil, sadece Allah'ın rızasına taliptir ve O'na meftundur. Bu bakımdan o, yaptığı her hayır ve hasenatı halis bir niyetle yapar.

Cömert, eli açık ve kerem sahibi demektir. Cömertlik ise; cûd, sehâvet, ikram, ihsan ve yardım manalarına gelir.

Cömertlik; insanın, sahip olduğu imkânlardan, ihtiyaç sahiplerine Allah rızası için ihsan ve yardımda bulunmasıdır. Cömert kişi, “Rızkı veren Allah'tır; ben sadece bir tevziat memuruyum.” der ve Allah'ın kendisine ihsan ettiği mallardan ihtiyaç sahiplerine tasadduk eder.

Cömertliğin en düşük derecesi, malının zekatını vermektir. Çünkü zekat fakirin hakkıdır ve kişinin onu vermesi zaten borcudur. Cûd ise, malının çoğunu dağıtıp, geriye azını bırakmaktır. Cömertliğin üçüncü ve en büyük mertebesi ise; başkalarını kendi nefesine tercih etmektir ki, buna “isar hasleti” denilir. Başta Resûl-ü Ekrem (s.a.v) olmak üzere bütün peygamberlerin, sahabe-i kiram efendilerimizin ve müşitlerin takip ettiği bu yol, faziletin, uhuvvetin ve sehavetin en üstün derecesi ve zirve noktasıdır. Asr-ı saadette bu hasletin akılları hayrette bırakan sayısız misalleri vardır. Burada sadece iki misali dikkatinize sunmak istiyorum.

Sahabenin büyüklerinden olan Hz. Talha'nın ahbablarından birisi yanına gelerek ihtiyacı olduğunu söylemesi üzerine, Hz. Talha; “ Vallahi benim sana verebileceğim bir dirhem nakdim yoktur, ancak yüz dirheme almış olduğum bir bağım var, git onu sat ve ihtiyacını temin et.” der.

Ashab-ı Kiramın büyüklerinden olan Hazret-i Huzayfe şöyle anlatıyor:

“Yermük gazvesinde kendimi zorla toparladım ve yaralılar arasında bulunan amcazadeyi aramaya başladım. Yanımda bir miktar da suyum vardı. Ok ve mızrak darbeleri ile şehit olan veya ağır yaralanan mücahitler ateş gibi yanan sıcak kumların üzerinde yatıyorlardı. Yaralılar arasında bulunan amcamın oğlunu buldum. Kendisi ağır yaralanmıştı ve zorla konuşabiliyordu. Elimdeki su kırbasını göstererek “su istiyor musun” diye sordum. Göz işaretiyle “evet” dedi. O halde iken kim su istemez ki. Dudakları âdeta harareten kurumuştu. Tam suyu ona vereceğim sırada öteden biri: ‘ Su! Su!’ diye inledi. Bu feryadı duyan amcamın oğlu Hâris, suyu ona vermemi işaret etti. Yanına gittim ki, o As'ın oğlu Hişam. Tam suyu kendisine

vereceğim sırada yine öteden biri ‘Su !..Su!..' diye seslendi. Bu ses İyaş'ın sesi idi. Bu kez de Hişam suyu ona götürmemi işaret etti. Fakat ben ona gidinceye kadar şehid olmuştu. Hişam'a döndüm, o da şehid olmuştu. “Bari suyu amcazademe vereyim” dedim. Geldiğimde o da vefat etmişti. Velhasıl su elimde kaldı. Allah hepsine rahmet eylesin.

Dünyada şimdiye kadar böyle bir fedakârlığı, alicenaplığı ve al-i himmeti ne tarih kaydetmiş ne de beşeriyet hayal edebilmiştir.

Cömertlik sıfatı ile vasıflananlar, ahlak-ı ilahiye ile ahlaklanmış olur. Evet, Allah (c.c) nihayetsiz cud ve seha, lütuf ve kerem sahibidir. O, mükrimdir, kerîmdir. İkrâm etmeyi sever. Kullarının da birbirine ikram etmesini ister. Ayrıca, Kur'an'da geçen Rahmân, Rahîm, Vehhâb, Latîf, Tevvâb, Ğaffâr, Afûv, Raûf, Hâdî ve Cevvâd gibi İlâhî isimler de Allah'ın cömertliğini değişik yönleriyle ifâde etmektedir. Bu sıfatlardan biri veya bir kaç ile vasıflananlar Allah'ın ahlakı ile ahlaklanmış olurlar. İnsan, bu gibi isimlere ancak çalışması ve gayreti ile mazhar olabilir. Bediüzzaman Hazretleri şöyle buyurur:

“Şeriat ve Sünnet-i Seniye'nin ahkâmı içinde cilveleri intişar eden esma-i hüsnanın her bir isminin feyz-i tecellisine bir mazhar-ı câmi' olmağa çalış.”⁹

İşte insanın üstünlüğü, Cenab-ı Hakk'ın yanındaki şeref ve itibarı bu isimlere ayna olmasından dolayıdır.

Bütün kâinatta tecelli eden esma-i ilâhiyenin tamamı ruhunda kemal derecede tezahür eden Peygamber Efendimiz (s.a.v), seha ve cömertlikte de en ileri, örnek ve emsalsizdir. O'nun en sevdiği şey ikram etmektir. Mekke'ye gelen misafirleri evine götürüp ikramda bulunurdu. Kendisinden bir şey isteyen asla geri çevirmezdi. Eğer yanında verilecek bir şey bulunmazsa, ya ashabından ödünç alarak verir ya da “Şu gün gel vereyim.” derdi.

Allah Resûlünün cömertliğini ifade den binlerce misallerden birini dikkatinize sunmak isterim:

Huneyn Savaş'ında ganimetten elde edilen ve Resûlullah'a düşen develer için Safvan İbni Ümeyye: “Ne güzel develer” deyince, Hz. Peygamber (s.a.v): “Öyle ise onlar senin olsun” demiş ve hepsini Safvan'a hediye etmiştir. Bunun üzerine Safvan: “Bu kadar cömertlik ancak peygamberlerde bulunur.” diyerek hemen Müslüman olmuştur.

Cebrâil (a.s) şöyle der: "Allah'ın Resûlü bereket getiren rüzgârlardan daha cömerttir."¹⁰

Hız. Peygamber, elinde olan maddî imkanlarını ihtiyaç sahiplerine dağıtınca şu ayet nazil oldu: “Elini boynuna asıp bağlama (cimri olma), onu büsbütün de açıp saçma (israf etme); aksi halde kınanmış olursun ve kendi kendine hayıflanacak duruma düşersin.”[11](#)

Peygamber Efendimiz (s.a.v): “Ben dağıtıcıyım, veren Allah’tır. (Hazineler O’nundur.)” “Veren el, alan elden üstündür.”“Allah, cömerttir ve cömertliği sever.”gibi hadis-i şerifleriyle, lütuf ve ikramın, ihsan ve cömertliğin ehemmiyetini ortaya koymuşlardır.

Resûl-i Zîşan Efendimiz (s.a.v) diğere bir hadislerinde şöyle buyurdular:

“Cenab-ı Hakk’ın üç yüz altmış ahlak-ı mukaddesesi vardır. Her hangi bir mümin bunların biri ile vasıflanmış olarak Allah’ın huzuruna çıkarsa cennete girer. Bu güzel ahlakların Allah indinde en sevgilisi ise, sehadır, cömertliktir.”

Bunun üzerine Hz. Ebubekir (r.a.): “Ya Resullullah! Beyan buyurduğunuz bu hasletlerden biri ben de var mıdır?” deyince Allah Resûlü: “Yâ Ebubekir! Bunların hepsi sende vardır.” buyurarak, O yar-ı vefadarını tebşir etmiş ve sevindirmiştir.

Evet, nebîlerden sonra insanların en hayırlısı olan Hz. Ebubekir (r.a.) için Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyururlar: “Peygamberler müstesna, güneş ondan daha üstün bir baş üzerine ışığını saçmamıştır.” Zira o, Allah ve İslâm yolunda maddî ve manevî bütün varlığını, hatta hayatını bile feda etmiş, kendi nefesine hiçbir şey bırakmamış, eşsiz sadakat ve sonsuz merhameti ile temeyyüz etmiş bir ali-i irfandır. O, Allah Resûlü’nün en yakın dostu, en sevgili yar-ı vefadarı, sadakat ve sehavet timsalidir. Başta Hz. Bilal olmak üzere bir çok köleyi satın alıp azat etmiştir.

Hız. Ebubekir (r.a), bir gün Hz. Peygamber’in (s.a.v) yanında iken Cebrail (a.s) gelir ve şöyle der: “Yâ Ebubekir! Allah’ın sana selamı var. Bana: Git Ebubekir’e söyle, acaba o benden razı mıdır?” dedi.

Hicret esnasında mağarada hayatını en sevdiği cananı için tehlikeye atması, Hz. Ebû Bekir’in (r.a) ne derece fedakâr olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Evet, cömert olanlar ve ihtiyaç sahiplerine ihsan edenler asla unutulmazlar. İşte cömertliği ile meşhur olan Arap şâiri ve kabîle reisi Hatem-i Tâî. Kendisi altıncı asrın sonunda, yedinci asrın başında yaşamıştır. İsmi Abdullah bin Sad’dır. Çok cömert olduğu için “Hâtem”, Tayy kabîlesinin reisi olduğu için de “Tâî” lakabı verilmiştir.

Hâtem-i Tâî, kabîlesinin bulunduğu yerin etrâfındaki tepelere ateş yaktırarak, yolunu şaşırانların kendisine gelip misâfir olmasını sağladı. “Hayra verilen mal, isrâf olmaz.” derdi.

Peygamberimizin devrine yetişmiş, ancak O'nun peygamberlik vazifesini açıklanmasından önce vefât etmiştir.

Hâtem-i Tâî'nin vefatından sonra Müslümanlara esir düşen kızı, Peygamberimize gelerek şöyle dedi: "Eğer lütfedip beni bağışlarsanız, Arap kabîlelerinin hasetçilerini sevindirmemiş olursunuz. Zîrâ ben öyle bir kabîle reisinin kızıyım ki, babam esirleri âzâd eder, açları doyurur, çıplakları giydirir, insanlara alçak gönüllülikle davranır ve kendisine sığınanları korurdu." Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) onu serbest bıraktı. Kendisine binek hayvanı ve yol azığı verdi.

Daha sonra Huzûr-ı Saâdete gelen Hâtem-i Tâî'nin Oğlu Adî'yi de, Resûlullah Efendimiz (s.a.v) evine götürüp ikrâmında bulunmuştur. Allah Resûlü (s.a.v) Adî'ye İslâmiyet'i tebliğ etmiş, o da Müslüman olmuştur. Adî bin Hâtem'in (r.a.) rivayet ettiği hadîs-i şerîfler, Kütüb-i Sittede mevcuttur.

Bir mümin, Cenab-ı Hakk'ın kendisine ihsan ettiği maddî ve manevî varlığını Allah yolunda ve O'nun rızâsına uygun bir biçimde sarfetmelidir. Bir ayette mealen şöyle buyrulur: *"Sizden birinize ölüm (alâmetleri) gelip de: 'Ey Rabbim, beni yakın bir zamana kadar geciktirsen de, sadaka versem ve salihlerden olsam' demeden önce size, rızık olarak verdiğimiz şeylerden (Allah yolunda) harcayın."* [12](#)

Şunu da ifade edelim ki, bir kişinin şükrünü eda ettiği az mal, şükrünü eda edemediği çok maldan hayırlıdır. İnsan kendisine ihsan edilen maddî ve manevî nimetlerden dolayı Cenab-ı Hakk'a şükretmelidir ki, o nimetler elinden çıkmasın ve ziyadeleşsin. Nitekim bir ayette mealen şöyle buyrulur:

"Eğer (ikram ve ihsanlarıma) şükrederseniz, ben de nimetlerimi ziyadeleştiririm." [13](#)

Bediüzzaman Hazretleri de şükrün ehemmiyetini şöyle ifade eder:

"Halık-ı Rahmanın, kullarından istediği en mühim iş şükürdür." [14](#)

Evet, insanlar, nimetin kadrini bilip şükür vazifesini ifa ederlerse, o nimet artarak devam eder. Nimete karşı nankörlük edip şükretmemek ve saygı göstermemek ise, o nimetin elden gitmesine sebep olur. Öyleyse kendine verilen nimetlerin ziyadeleşmesini ve elden gitmemesini isteyenler, şükür ve senada kusur etmemelidirler. Çünkü küfran-ı nimet, hem Hakk'a karşı, hem de halka karşı büyük bir nankörlüktür. Peygamber Efendimiz (s.a.v) bir hadis-i şerifinde şöyle buyurmuştur:

"İyilik gördüğü insanlara teşekkür etmeyen, Allah'a da şükretmez."

Bediüzzaman Hazretlerinin şükürle ilgili şu vecîz ifadelerine de kulak verelim:

“Şükrün mikyası; kanaattır ve iktisattır ve rızadır ve memnuniyettir. Şükürsüzlüğün mizanı; hırsır ve israftır, hürmetsizliktir, haram helâl demeyip rastgeleni yemektir. Evet, hırs; şükürsüzlük olduğu gibi, hem sebebi mahrumiyettir, hem vasıta-i zilletir.” [15](#)

İnsan, dünya nimetlerinde her zaman kendinden aşağı durumda olanlara bakmalıdır ki, elindeki nimetlerin kadrini bilsin ve şakirlerden olsun. Bu noktada kendinden üstün olanlara bakanlar küfran-ı nimet tehlikesine düşebilirler.

Şükrün zıddı ise, nimeti inkâr etmek, ihsanı unutmaktır. Hayır ve hasenat yapmayan, sahip olduğu imkanlardan ihtiyaç sahiplerine vermeyip cimrilik eden ve şükür vazifesini ifâ etmeyen nankör insanlar, üzerinde hiçbir şey bitmeyen, çorak toprağa benzetilmişlerdir.

Yine Bediüzzaman Hazretleri umumi nimetlere daha ziyade şükredilmesi gerektiğini şöyle ifade eder:

“Sem', basar, hava, su gibi umumî nimetler daha ehemmiyetli, daha kıymetli olduklarına nazaran, hususî şahsî nimetlerden kat kat fazla şükre istihkak ve liyakatları vardır.

Binaenaleyh o gibi umumî nimetlere karşı nankörlük edip şükran etmemek, en büyük küfran-ı nimet sayılır. Hal bu merkezde iken, bazı insanlar şahıslarına ait hususî nimetlere karşı Allah'a şükrederlerse de, şu umumî nimetler onlara şumulü yokmuş gibi fikirlerine bile gelmiyor. Halbuki en büyük nimet, âmm ve daimî olan nimetlerdir. Umumiyet kemal ve ehemmiyete delil olduğu gibi, devam da ulviyet ve kıymete delalet eder.”[16](#)

Evet, Cenab-ı Hakk'ın insanlara ihsan ettiği enfusî ve afakî nimetler nihayetsizdir. Enfusî nimetler mi yoksa afakî nimetler mi daha kıymetli ve daha ehemmiyetli bir düşünelim. Acaba; “sema denizinde ziyadar bir kabarcık” olan, her gün ziyasını başımızdan aşağı döken ve bütün nebatatların neşv-u nema bulmasına vesile olan güneş mi daha kıymettar, yoksa gözümüz mü? Hava mı yoksa hayat mı? Toprak mı yoksa su mu? Sümbüllü bağlar mı, yoksa çiçekli ve hiçbir yaprağı birbirine benzemeyen meyveli ağaçlar mı? İnsan ülfetten dolayı afakî nimetlere bakamıyor ve onlara hamd ve şükretmek çoğu zaman aklına gelmiyor.

İnsanın arzuları ebede kadar uzanmış olduğundan her arzusuna nail olması mümkün değildir. Bu sebeple birçok insanın şükürü bırakıp, kanaatsizliğe ve nankörlüğe saptığı görülür.

Halbuki kişi, Cenab-ı Hakk'ın verdiği nimetlere kanaat etmelidir. Çünkü *“kanaat bitmez, tükenmez bir hazinedir.”* İmam-ı Gazzâli der ki: "Malı olmayan kişide hırs değil kanaat; malı olan kişide ise cimrilik değil cömertlik olmalıdır."

Şunu da ifade edelim ki, insan her zaman hakkında hayırlı olanı istemelidir. Kişi, eğer malın çoğu hayırlı olacaksa onu, azı hayırlı olacaksa onu talep etmelidir. Zira, kişi hakkında neyin hayırlı, neyin şer olacağını bilemez. Cenab-ı Hak Eyüp (a.s) gibi sevdiği bir kulunu hastalıkla imtihan ettiği gibi, kimini servet ile, kimini de makam ile imtihan eder. Kur'an'da bahsi geçen Karun'un durumu bu meseleyi ispata kâfidir.

Bu bakımdan insan, elindeki imkanlar ölçüsünde tasadduk etmelidir ki, Allah'ın rızasına mazhar olsun. Nitekim bir ayette mealen şöyle buyrulur:

“Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça, gerçek iyiliğe asla erişemezsiniz. Her ne harcarsanız Allah onu hakkıyla bilir.”[17](#)

Müslümanların inşa ettikleri kütüphaneler, kervansaraylar, medreseler, vakıflar, çeşmeler ve medreseler İslamiyet'in emretmiş olduğu tasaddukun, lütuf ve ihsanın birer meyvesidir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

“İnsan ölünce amel defteri kapanır. Ancak üç şey bundan müstesnadır: Sadaka-i cariye, kendisinden faydalanılan ilim veya kendisine hayır dua eden salih evlat.”

Yahya Bin Muaz: *“Sadakadan başka ağırlıkta dünya dağlarına denk gelecek hiçbir şey düşünmem.”* demiştir.

Ancak, böyle mühim sevaplara nail olmak için, kişinin verdiği zekât ve sadakadan dolayı minnet ve eza etmemesi ve gururlanmaması gerekir. Zira mülk Allah'ındır, o sadece bir emanetçi ve bir tevziat memurudur. Yoksa taş üstüne atılan ve zayi olan bir tohum gibi, o sadaka ve iyilik de zayi olur. Nitekim bir ayette mealen şöyle buyrulmaktadır: *“Bir tatlı dil, bir bağışlama, arkasından incitmenin geldiği sadakadan daha hayırlıdır. Allah, Ganidir, Halimdir.”* [18](#)

Başka bir ayette ise şöyle buyrulur:

“Ey iman edenler, sadakalarınızı, başa kakmak ve gönül kırmak suretiyle boşa çıkarmayın. Tıpkı malını insanlara gösteriş için dağıtan; Allah’a ve ahiret gününe inanmayan herif gibi. Artık onun durumu, üstünde biraz toprak bulunan ve üzerine bir sağnağın inip kendisini bütün yalçınlığı ile ortada bıraktığı bir kaya gibidir. Böyle kimseler, yaptıklarının hiçbir yararını görmezler. Allah, inkârcılar topluluğunu doğru yola çıkarmaz.”[19](#)

Bediüzzaman Hazretleri bu hakikatı şöyle ifade eder:

“Ey ehl-i kerem ve vicdan ve ey ehl-i sehavet ve ihsan! İhsanlar zekât namına olmazsa, üç zararı var. Bazan da faidesiz gider. Çünkü Allah namına vermediğin için, manen minnet ediyorsun; bîçare fakiri minnet esareti altında bırakıyorsun. Hem makbul olan duasından mahrum kalıyorsun. Hem hakikaten Cenab-ı Hak’ın malını ibadına vermek için bir tevziat memuru olduğun halde, kendini sahib-i mal zannedip bir küfran-ı nimet ediyorsun. Eğer zekât namına versen; Cenab-ı Hak namına verdiğin için bir sevab kazanıyorsun, bir şükran-ı nimet gösteriyorsun. O muhtaç adam dahi sana tabasbus etmeğe mecbur olmadığı için, izzet-i nefsi kırılmaz ve duası senin hakkında makbul olur. Evet zekât kadar, belki daha ziyade nafie ve ihsan, yahut sair suretlerde verip riya ve şöhret gibi, minnet ve tezlil gibi zararları kazanmak nerede? Zekât namına o iyilikleri yapıp, hem farzı eda etmek, hem sevabı, hem ihlası, hem makbul bir duayı kazanmak nerede?”[20](#)

Cenab-ı Hak, sadaka veren mü’minleri şöyle methetmektedir:

“Mallarını gece gündüz; gizli ve açık Allah yolunda harcayanlar var ya, onların Rableri katında mükafatları vardır. Onlara korku yoktur. Onlar mahzun da olacak değillerdir.” [21](#)

“Şüphesiz sadaka veren erkek ve kadınlara ve Allah’a güzel ödünç verenlere, verdikleri kat kat artırılır; bir de onlara pek hoş bir mükafat vardır!” [22](#)

Zekât ve sadaka vermeyenlerin durumu ise bir ayette şöyle ifade buyrulur:

“Altını, gümüşü hazineye tıkip da onu Allah yolunda sarfetmeyenler ise, işte onları acı bir azap ile müjdele.”

0 gün bunlar (gümüş ve altın) cehennem ateşinde kızdırılacak da onların alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak ve “İşte bu, kendiniz için biriktirip sakladığınız şeylerdir. Haydi tadın bakalım biriktirip sakladıklarınızı”denilecek.”[23](#)

Başkalarını teşvik etmek için sadakanın açıktan verilmesi uygun olsa da en güzeli ve en efdali onu gizli vermektir. Hatta bazı büyük zatlar, sadakalarını başkalarının aracılığıyla verirler ki, sadakayı alan kimse mahcup olmasın. Bir ayette bu husus şöyle ifade edilmektedir:

“Sadakaları açık verirsiniz, o ne iyi ve eğer onları gizler de fakirlere öyle verirsiniz bu sizin için daha hayırlıdır.” [24](#)

Adamın biri, alimin birine açıktan bir şey verdi. Alim onu kabul etmedi. Başka birisi aynı zata, gizli bir hediye verdi, onu kabul etti. Sebebi kendisine sorulduğunda: “Bu zat sadakanın usulüne riayet ederek gizli verdiği için kabul ettim, ötekisi nezaket kaidelerine riayet etmediğinden onun sadakasını reddettim,” diye cevap verdi.

Yine adamın biri, arifin birine aleni bir hediye vermek istedi, fakat arif almadı. Aynı adam aynı hediyeyi gizli verince arif bu kez kabul etti. Adam bunun sebebini sorunca, arif şöyle cevap verdi: “Sen onu aşikare vermekle riya ile Allah’a isyan ediyordun, ben de sana yardımcı olamazdım. Gizli vermekle (yalnız Allah rızasını kastemiş olduğundan) Allah’a itaat etmiş oluyordun. Sadakanı kabul etmekle bu iyiliğinde ben de sana yardımcı oldum.”

Cenab-ı Hak, sadaka ve ihsan ile muhtaçlara ve özellikle akrabalara yardım etmeyi emretmektedir. Akranın hukukuna riayet etmek ve onların yardımına koşmak son derece mühimdir. Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır: *“Yoksullara verilen sadaka bir sadakadır, akrabalara verilen ise iki sadakadır”* İslâm dini şefkat ve merhamet dini olduğundan sadakaya ve yardımlaşmaya büyük ehemmiyet vermektedir. Muhtaçlara yardım eden kimseler, *‘Allah’ın rahmeti ihsan edicilere yakındır.”[25](#)* hitabına mazhar olurlar.

Beled Suresinde de hayır ve hasenat yapmayanlar, yoksula ve yetime ikram etmeyenler şöyle ifade edilir:

“Biz ona iki göz vermedik mi? Bir dil ve iki dudak? Ona iki yolu gösterdik. Fakat o, o sarp yokuşa göğüs veremedi. Bildin mi sen, o sarp yokuş nedir? Köle azat etmek, Veya salgın bir kıtlık gününde yemek yedirmektir, Yakınlığı olan bir yetime. Veya hiçbir şeyi olmayan yoksula. Sonra da iman edip de sabrı tavsiye eden ve merhamet tavsiye edenlerden olmaktır. İşte bunlar, amel defterleri sağlarından verilenlerdir.”[26](#)

Zekât ve sadakanın verilmesinde şu hususlara dikkat edilmesi gerekir:

- Sadakayı vermekte israf olmaması.
- Başkasından alıp başkasına vermek suretiyle halkın malından olmayıp kendi malından olması.
- Minnet edilmemesi. (Çünkü nimeti veren Allah’tır, kul ise bir vasıtaadır.)
- Fakir olmak korkusuyla sadakanın terk edilmemesi.
- Sadakanın yalnız mala ve paraya münhasır olmadığı bilinmesiyle ilim, fikir, kuvvet ve amel gibi şeylerde de muhtaç olanlara yardım edilmesi.
- Sadakayı alan adamın, o sadakayı sefahette değil, ihtiyaçlarına sarf etmesi.

Dipnotlar:

[1](#) Tevbe Suresi 9/103

[2](#) İşaratül İ’caz

[3](#) Zuhruf Suresi, 43/32

[4](#) Nahl Suresi 16/71

[5](#) Mektubat

[6](#) Bakara Suresi, 2/261

[7](#) Tirmizî, Birr 40

[8](#) Buhârî, Temennâ 5; Tevhid, 45

[9](#) Sözlür, s.362

[10](#) Müslim, Fezâil 12, hadis no:2308

[11](#) İsrâ Suresi 17/29

[12](#) Münâfikûn Suresi 63/10

[13](#) İbrahim Suresi, 14/7

[14](#) Mektubat

[15](#) Mektubat,

[16](#) Mesnevi-i Nuriye

[17](#) Âl-i İmrân Suresi 3/92

[18](#) Bakara Suresi, 2/263

[19](#) Bakara Suresi 2/264

[20](#) Mektubat

[21](#) Bakara Suresi, 2/274

[22](#) Hadid Suresi, 57/18

[23](#) Tevbe Suresi, 9/35

[24](#) Bakara Suresi, 2/270

[25](#) A'râf Suresi 8/56

[26](#) Beled Suresi 90/8-18